

Anne Håland og Åse Kari H. Wagner

VEILEDET LESING

 Lesesenteret
Nasjonalt senter for
leseopplæring og leseforskning
Universitetet i Stavanger

I samarbeid med Linn Endresen, Barbro G. Gustavsen, Marie Høllesli og Marita Thorsen

Denne brosjyren er del av et materiell til bruk i veiledet lesing i begynneropplæringen. Foruten brosjyren består materialet av:

- en plakat med oversikt over ulike leseområder
- et observasjonsskjema (se brosjyrens bakside) for å følge med i hver enkelt elevs leseutvikling

Hva er veiledet lesing?

Veiledet lesing er en strukturert lesemetodikk utviklet på New Zealand som foregår i små elevgrupper. Elevene leser en felles tekst høyt og får veiledning fra læreren. Leseveiledningen skjer gjennom samtaler mellom lærer og elev(er) om ulike aspekt ved teksten.

Hvorfor veiledet lesing?

Målet med veiledet lesing er å gi hver enkelt elev tilpasset leseopplæring samtidig som man kan utnytte de andre elevene i gruppa som lese- og samtalestøtte. I veiledet lesing kan man ta utgangspunkt i hver enkelt elev sine leseutfordringer, og gi eksplisitt undervisning i form av modelleringer og samtaler. Det kan være en fordel om elevene i gruppa har kommet ganske likt i leseutviklingen.

Hvordan veiledet lesing?

Ideelt foregår veiledet lesing i tre steg:

1) Før-lesefasen har som mål å aktivere elevenes forkunnskaper og predikere hva teksten kommer til å handle om. Med utgangspunkt i eksempelvis overskrift og/eller bilde kan elevene hente fram og uttrykke sine forkunnskaper om emnet og/eller hva de tror teksten handler om.

2) Lesefasen innebærer at hver enkelt elev leser utvalgte deler av teksten høyt, mens læreren lytter oppmerksomt. Noen ganger vil elevene også lese høyt sammen. Læreren gir elevene lesestøtte der det er nødvendig. Slik støtte kan være knyttet til ulike sider ved elevenes leseutvikling og/eller utfordringer i teksten som leses. Med jevne mellomrom kan læreren observere hver enkelt elev sin lesing (se observasjonsskjema), som igjen blir utgangspunkt for neste økt med veiledet lesing. Slik sikrer man at veiledningen av hver enkelt elev er tilpasset elevens leseferdighet og eventuelle leseutfordringer.

3) Etter-lesingsfasen betyr at man diskuterer og/eller oppsummerer teksten. Noen ganger er det nødvendig å lese gjennom hele teksten uten stopp, både for å stimulere leseflyt og for å skape en helhetlig forståelse av teksten. Elevene kan også, i etterkant av økten, bearbeide det de har lest gjennom aktiviteter som drama, tegning og skriving.

Hvilke tekster kan man bruke i veiledet lesing?

I utgangspunktet kan man bruke alle typer tekster, både tilpassede lesetekster, slik man finner i læreverk og småbøker, men også tekster som ikke er spesielt tilpasset eleven, slik som fagbøker og nettekster. Tekstutvalget bør inneholde et mangfold av sjangrer. Det viktigste med tekstutvalget er likevel at tekstene er meningsfulle og gir muligheter for samtale og/eller at tekstene demonstrerer språklig kompleksitet og språklige utfordringer for begynnerleseren. Eksempelvis kan skj-lyd og dobbel konsonant, eller samtale om poenget med ulike figurer i en tekst, være gode utgangspunkt for eksplisitt leseveiledning.

Hva sier ny forskning om bruken av veiledet lesing i norske klasserom?

En studie har undersøkt hvordan lærere på 2. trinn bruker veiledet lesing.¹ De viktigste positive funnene fra denne studien er:

- 70 % av lærerne på 2. trinn bruker veiledet lesing
- Lærerne gir elevene mye lesestøtte i førlesingsfasen
- Lærerne åpner ofte opp for samtale om tekstene de leser

¹Håland, A., Wagner, Å. K. H., & Mctigue, E. (2021). How do Norwegian second-grade teachers use guided reading? The quantity and quality of practices. *L1 Educational Studies in Language and Literature*, 21. 1-28. <https://doi.org/10.17239/L1ESLL-2021.21.01.02>

Studien viser likevel også at:

- Lærerne ser ut til å mangle strategier for hvordan de skal støtte elevenes avkodning. I stedet for å tilby avkodningsstrategier, gir lærerne hjelp i form av at de leser ordene for elevene
- Lærerne ser ut til å mangle strategier for hvordan man kan snakke om hva ord betyr
- Lærerne tar ikke skriftlige notater om elevenes lesing

Det er med utgangspunkt i disse funnene at vi har utviklet denne ressursen.

Samtalestøtte

Plakaten viser ulike leseområder og nedenfor er disse utvidet med konkret samtalestøtte til veiledet lesing. Eksempelene på samtalestøtte er ment som inspirasjon (og skal ikke leses høyt ordrett), og tanken er at man velger ut de spørsmålene som er tilpasset elevens leseutvikling og teksten man skal lese. Det er også viktig at læreren velger ut ett/noen fokusområde(r). Man rekker ikke å arbeide med alt samtidig.

Arbeide i selve teksten

Ord- og setningsforståelse: Hva tror du ordet kan bety? Hva kan vi gjøre for å prøve å forstå ordet? La oss lese ordet en gang til. Forstår du ordet nå? La oss dele opp ordet, hvor mange ord er dette ordet satt sammen av? Er det flere ord i dette ordet, og hva betyr i så fall de? Når du vet hva teksten handler om, hva tror du da ... betyr? Kunne forfatteren ha brukt et annet ord? Kjenner du til ord som betyr det samme? Denne setningen begynner med «det», «dette»..., «han»... Hva viser ordet tilbake til?

Avkodning: Høres det riktig ut? Se på ordet; hva legger du merke til? Hva er det som gjør at ordet er vanskelig å lese? Hvilke bokstaver er det i dette ordet? La oss dele opp ordet; hvor mange ord er dette ordet satt sammen av? Kan vi dele dette ordet opp i mindre deler; i så fall hvilke deler? Vet du noe om innholdet i teksten som kan hjelpe deg? Jeg likte at du la merke til at noe ikke var riktig. Hvordan visste du det? Vis meg hvor det ikke var riktig. Jeg likte måten du rettet din egen lesing på. I dette ordet er det to/ flere bokstaver (f.eks. ng, skj, skr) som kan være vanskelige å lese fordi de skal uttales som én lyd. Jeg skal lese ordet for deg, hør godt etter hvordan jeg sier det, og så kan du lese ordet etterpå.

Noen ord leser vi annerledes enn slik vi skriver dem (f.eks. det, land) – hvordan skal vi lese disse? Hvis ordet var ..., hvilken bokstav ville du forvente å finne først/sist? Er det det du ser? Se på den første/de første to bokstaven(e); hvilken lyd er det? Se på ordet en gang til, les det inni deg; ser du nå hva det står? Da du stoppet her; hva var du usikker på? Nå leste du nesten rett, men se en gang til på siste del av ordet; hva står det der? Kan du lese det en gang til slik at det blir helt riktig?

Bruke informasjon i teksten: Hva ser du som kan hjelpe deg å forstå teksten? Hvilken informasjon har du som kan hjelpe deg å forstå denne teksten? Hvilken informasjon får du gjennom bilde/tabell/illustrasjon? Hvordan hjelper bilde/tabell/illustrasjon deg med å forstå ...? Hva kan bildene/illustrasjonene fortelle oss, som ikke står i teksten? Her har forfatteren satt et ord i kursiv/brukt store bokstaver/utropstegn, hva tror du er grunnen til at det er skrevet slik?

Oppsummere: Nå har vi lest denne teksten; hvis du skulle si hva den handlet om, hva ville du da sagt? Nå har vi lest den første siden; hva har du fått vite så langt? Hvordan vil du oppsummere teksten?

Leseflyt: Sett ordene sammen slik at det høres ut som tale/snakk. Høres det fint ut? Kan du lese ordet/setningen inni deg og prøve på nytt? Vet du noe om innholdet i teksten som kan hjelpe deg til å lese flytende? Er det slik vi snakker? Kan vi si det slik? Jeg la merke til at du leste veldig flytende i denne delen av teksten, men i den andre delen av teksten stoppet du mer opp. Vet du hvorfor?

Tilpasse lese måte: Hvordan tenker du at vi skal lese denne typen tekst? Hvorfor tenker du at vi skal lese akkurat sånn? Når du ser denne teksten (fagtekst/dikt/tekst fra nettet ...), hvordan tenker du at det passer å lese den?

Arbeide utover teksten

Førlese og predikere: Legger du merke til noe spesielt ved denne teksten? Les overskriften; hva tror du denne teksten handler om? Vet du noe om dette emnet fra før? Se på bildene; hva tror du dette kommer til å handle om? Tenk over hva som har hendt i historien/teksten så langt; hva tror du kommer til å skje videre? Hva forventer du? Vi trodde teksten handlet om ..., stemte det? Hva var det som gjorde at vi tok feil, og hva gjorde det med forståelsen vår?

Lage forbindelser til personlige erfaringer, kunnskap om verden og andre tekster:

(meg selv) Minner dette om noe i ditt liv/ting du har opplevd? Hvordan er dette forskjellig fra livet ditt?

(tekster) Har du lest noe tidligere som handler om det samme? Hvordan er dette forskjellig fra andre tekster du har lest?

(verden) Ligner dette på noe som kunne ha skjedd i den virkelige verden/på ekte? På hvilken måte er dette forskjellig fra det som skjer i den virkelige verdenen?

Justere forståelsen: Har du fått noe ny informasjon som endrer oppfattelsen din? Hvilken ny informasjon var det i tekst/bilde/språk? På hvilken måte endret den nye informasjonen forståelsen din av teksten/temaet?

Lage inferenser: Hvordan forstår du innholdet i teksten? Hvorfor forstår du teksten akkurat slik? Hvordan forstår du personene? Hva tenker du denne teksten egentlig handler om, og hvorfor?

Da du sa at Per ble lei seg ... hva var det som fikk deg til å tro/tenke det? Var det noe i teksten (innhold/språk), eller var det noe du vet om dette temaet?

Arbeide kritisk med teksten

Legge merke til forfatterens språklige valg: Hvem har laget denne teksten? Hvordan har forfatteren skrevet teksten (overskrifter/avsnitt/bilder/lenker...)? Legger du merke til noen språklige valg forfatteren har tatt (bilder, rim, tegnsetting ...)? Hvorfor tror du forfatteren har valgt å gjøre det slik? Hvilken informasjon har forfatteren fremhevet? Hva er poenget med bildet/overskriften/figuren/diktet/kartet/rammen? Hadde det gått an å tenke seg en annen overskrift på teksten? Dette var et dikt, hvorfor tror du forfatteren valgte å skrive denne teksten som et dikt? Kunne en sagt det samme i en annen sjanger (tegneserie/SMS ...)?

Vurdere teksten: Hvordan likte du teksten? Klarer du å si noe om hvorfor du likte/ikke likte teksten/slutten, osv.? Er den interessant/spennende/provoserende? Passer disse ordene/språklige valgene til akkurat denne teksten når vi vet at teksten er ... et dikt/en fagtekst/en tekst fra nettet? Hvordan likte du begynnelsen/slutten av teksten? Kunne forfatteren ha startet/avsluttet på en annen måte?

Observasjonsskjema

Tanken med observasjonsskjemaet bakerst i brosjyren er at det kan kopieres og brukes for å følge med på hver enkelt elevs leseutvikling. Observasjonene bør brukes med varsomhet, både når det gjelder hvor ofte man vil gjennomføre dem og hvor mye arbeid man legger ned i dem. Observasjonene bør derfor ha klare mål og alltid støtte elevens leseutvikling. Skjemaet er enkelt, slik at det skal være lett å ta i bruk. Her følger noen utfyllende kommentarer om hvordan man kan bruke de ulike boksene i skjemaet:

• Målet med økten (jf. leseområdene)

Her kan man notere hvilke(t) leseområde(r) som skal være i fokus i den aktuelle observasjonen. Hvilke(t) leseområde(r) man velger, bør være i tråd med tekstens potensial (eks. teksten inneholder mange sammensatte grafemer) og elevens leseferdighet (eks. enkelt ordforråd). Med noen elever kan det være naturlig å observere flere leseområder i samme observasjon. Med andre elever kan ett leseområde være nok.

• Observasjoner

Her kan man gjøre enkle notater av elevens lesing, sett opp mot målet med økten. Det kan være notater om avkoding og hvordan eleven leser ureglerrette ord; notater som sier noe om hvordan eleven lager inferenser, men likevel misoppfatter teksten; eller notater som sier noe om hvordan eleven tilpasser lese måten til sjangeren. Når man observerer, vil det trolig også dukke opp feillesinger og misforståelser som ikke er knyttet til målet med økten og de utvalgte leseområdene. Det er naturlig at man også noterer seg disse.

I observasjonen er det viktig at eleven leser ukjent tekst, slik at læreren får et realistisk inntrykk av elevens leseferdighet. Det vil gi et godt utgangspunkt for å tilpasse videre oppfølging.

• Oppfølgingspunkt til neste økt

Basert på observasjonen noterer man hvilke(t) leseområde(r) (eller spesifikke deler av et leseområde) man må arbeide med. I skjemaet er det plass til tre oppfølgingspunkt, men dette kan selvsagt justeres både ned og opp.

Eksempel på observasjonsskjema

Observasjonsskjema til bruk i veiledet lesing	Dato: 13.01.21	Lærer: Morten Lia
Elev: Elev 1	Trinn: 3B	Tekst: «Snur meg bort» og «Skyer» frå Hoppe i havet av Oskar Stein Bjørlykke
Målet med økten (jf. leseområda): Tilpasse lesemåte Legge merke til dei språklege vala forfattaren gjer		
Observasjonerr: Eleva les ikkje det første diktet som dikt. I rettleiinga kjem det fram at dette skuldast at diktet manglar teiknsetjing. Me snakkar om at kvar ny strofe likevel markerer pause og kvifor slike pausar er viktige i diktlesing. Manglar intonasjon og innleving i lesinga, viser at eleva ikkje er heilt trygg på kva dikta handlar om, dette er spesielt vanskeleg i dikt to pga. mange metaforar og språklege bilete.	Oppfølgingspunkt til neste økt: 1. Snakka om dikt og korleis dei må lesast forskjellig frå andre typar tekstar, eksempelvis bruk av pausar. 2. Øva på å tolka språklege bilete og diskutera kva for andre ord forfattaren kunne brukt.	

Materiellet er inspirert av:

Clay, M. (2005). *Literacy lessons designed for individuals, part two: Teaching Procedures*. Heinemann.

Fountas, I.C., & Pinnell, G.S. (2012). Guided reading. The romance and the reality. *The Reading Teacher*, 66(4), 268-284. <https://doi.org/10.1002/TRTR.01123>

Harvey, S., & Goudvis, A. (2007). *Strategies that work: Teaching comprehension for understanding and engagement*. Stenhouse Publishers.

Iaquinta, A. (2006). Guided Reading: A research-based response to the challenges of early reading instruction. *Early Childhood Education Journal*, 33(6), 413-418. <https://doi.org/10.1007/s10643-006-0074-2>

Lipp, J. R., & Helfrich, S. R. (2016). Key reading recovery strategies to support classroom guided reading instruction. *The Reading Teacher*, 69(6), 639-646. <https://doi.org/10.1002/trtr.1442>

Young C. (2019). Increased frequency and planning: A more effective approach to guided reading in Grade 2. *The Journal of Education Research*, 112(1), 121-130. <https://doi.org/10.1080/00220671.2018.1451814>

Observasjonsskjema til bruk i veiledet lesing	Dato:	Lærer:
Elev:	Trinn:	Tekst:
Målet med økten (jf. leseområdene):		
Observasjoner:	Oppfølgingspunkt til neste økt:	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. 	